

MŰKRITIKA A HATVANAS ÉVEKBEN

Irta PIPICS ZOLTÁN DR.

A multszázadi magyar művészet jól ismert alkotásait méltató két régi műbírálatot szeretnék most bemutatni olvasóinknak, hogy lássák, hogyan, milyen szempontból ítélték a kortársak a hatvanas évek elejének művészetéről. A dolog historikumához tartozik, hogy a Bach-korszakot követő nemzeti felbuzdulás érájának művészete erősen nélkülözte a *sajtókritikában* rejülő propagatív és irányító erőt. A hírlapírás még maga is a kezdet nehézségeivel küzdött, nemhogy szakszerű és rendszeres művészeti kritikáról lehetett volna szó. Művészeink ugyancsak érezték ezt a hiányt és segítő rajta (Szmracsányi Miklós a magyar művészet gyermekora egyik kedves mozzanatának mondja ezt), ők maguk bírálták meg írásban, mégpedig

néha igen szigorúan, egymás munkáit. Ez a nem tulságosan messzehangzó kritika tette aztán szükségessé, hogy az azidótájt alakult Képzőművészeti Társulat később az Ország Tükre-be írasson művészeti vonatkozású cikkeket Medve Imrével mindaddig, amíg Kelety Gusztáv súlyosabb veretű kritikai munkássága, majd a hatvanas évek vége felé a Maszák Hugó által szerkesztett «Múcsarnok» című folyóirat megindulása a véglegesebb megoldás felé nem terelte a kérdést.

Az a két bírálati jegyzőkönyv, amelyből most idézni fogok, még az első időkből való s az első 1862-ből «Műbírálata a londoni kiállításra szánt képzőművészeti tárgyakról» cím alatt egyebek között első helyen Szé-

kely Bertalan «II. Lajos tetemének megtalálása» című kompozícióját bírálja, a második pedig 1863-ból az akkor kiállított művek között Izsó Miklós «Búsuló juhász»-ával foglalkozik.

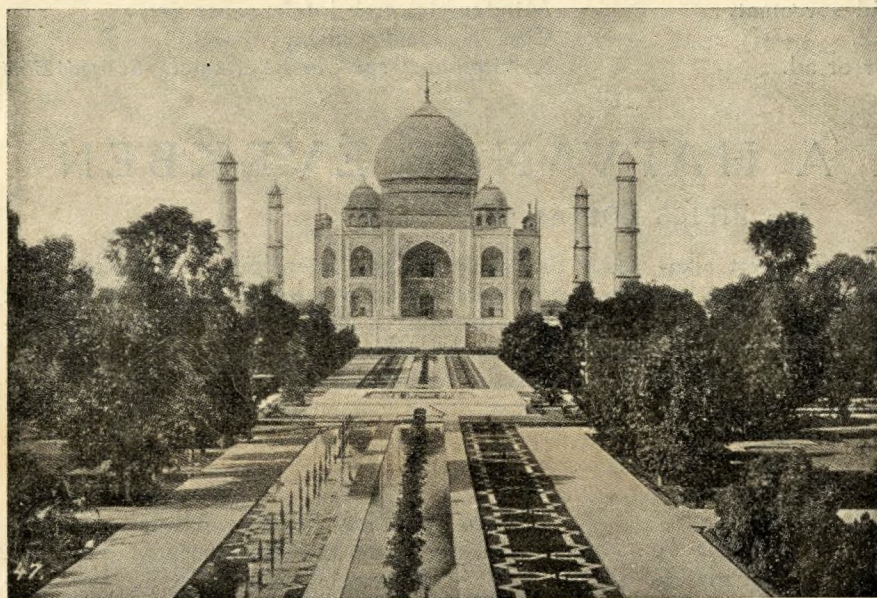
A *Székely-féle kompozícióról* szóló szakvélemény, melyet Barabás Miklós, Harsányi Pál, Borsos József, Szandház Károly, Telepy Károly, Szumrák Pál, George Ágoston és Kovács Mihály írt alá, így hangzik :

II. Lajos hullájának feltalálása. Olajfestmény Székely Bertalantól. E mű kétségtelen talentomos művészt áruel s még több reményre jogosít felőle. Nagy szorgalom s lelkiismeretes tanulmányozás párosul e műven a talentommal s az ily tehetséges igyekezet öröme ger-

Székely Bertalan: II. Lajos tetemének megtalálása

jeszti a műbarátot. Legkitűnőbbben sikerült a hullánál fennálló alak, mely kifogáson felül van. Még becsesebb volna e mű, ha nagyobb történelmi méltóság ömlenék el az egészen, s főleg a királyi hullában jelezne valami, hogy az valóban király, mégpedig magyar király hullája, mert így pusztán egy hulla, sőt idegen mez vehető rajta észre. A hullánál térdelő alak már nem olyan jól sikerült, mint a fennálló, mert ballabánák kiindulása nincs eléggé indokolva s úgy látszik, mintha a hasból jönne ki. Nyert volna a mű még azáltal is, ha az évszak, amelyben a megtalálás történt, jobban kitüntetett, ellenben a táj nem oly kiválólag volna előterjesztve, mi igen szép ugyan, de éppen nagyon gondos, részletes kivitelével nem kevésbé magára vonja a főtárgyról a figyelmet. Jobb lenne az is, ha a lepedő, mely a hullával együtt kivonatlik, híven a földalóli kikerülés természetéhez, bekevertebbnek látszanék.

A Tadzs Mahal

Izsó Miklós szobráról pedig így vélekedik a zsüri, melynek Henszlmann Imre, Kelety Károly, Maszák Hugó, Medve Imre, Orlay Samu és Than Mór voltak a tagjai :

«Juhász.»

Carrarai márványszobor Izsó Miklóstól.

A szobrászat egyik legbajosabb feladata, életet önteni a halott hideg kőbe s lelket, beszélő, kifejezésteli pillanatot kölcsönözni, sőt még itt-ott különféle színárnyéklatot kifejezni a fehér, egyszínű márványban. Izsó szép Juhászában e feladat művészileg meg van oldva. Ez alak él s ha nem ismernők a magyar népnek, de különösen a puszták, a rónák szabad vándorának azon természetes szokását, hogy néha óranegyedekig mereng botjára támaszkodva, kissé hosszabb nézés után lesnök a pillanatot, melyben a szép alak megmozdul. Szemeiben lélek, arcában kifejezés és a fajjelleg teljes egésze ül. E szép férfias arc teljesen magán hordja a magyar faj keleties szép jellegét s a mellett önmagában a férfias szépség kitűnő példánya.

Lássuk most fényoldalait után az árnyoldalakat is.

A körvonalokról kevés kivétellel el lehet mondani, hogy általában szépek, sőt hátulról tekintve, a klasszikus kor szobrainak könnyed körvonalaira emlékeztetők. Könynyedén odavetett nem fás, nem köves redői nagy tanulmányt mutatnak, gyöngéden és tapintatos kézzel vannak faragva, úgyhogy a finom gyolcscsövet képe rajta van, ámde e redők alatt nem mindenütt jelentkezik a test, mint például a balcombon, kissé gyöngéd arányban. Megfelel a természet hú másolatának, sőt jellemző a botra nyugtatott jobbkez és a balban tartott pipa, ámde az első igen sokat takar a derékből s a körvonalat fogyasztja, míg a másik oly irányban bővíti, sőt túlozza azt, mely hátrányos. A haj kissé túlaprólékos, nagyobb részletek lennének óhajtandók. Lába fejénél a fű aprózása, vájt árnyékai és mélyedései nyugtalanságot szülnek, több sima, illetőleg szélesebb részletek nyugodtabb területet adtak volna.

Mind e hibák azonban érintetlenül hagyják a mű becsét s azért e mű nemcsak hazánk művészetének eddigelő egyik legszebb terméke e nemben, hanem a külföld sok jelesével is kiállja a versenyt s jó darab földet kell bejárni, míg az újabb kornak ily szép művészeti termékére akadunk.

Ezt a két rendkívül tanulságos kritikát időben egy év, stílusban, az elemzés mélységében sokkal több választja el. Meglátszik, hogy a második zsüriben több volt nemcsak a tollforgató elem, de az igazi kritikai véna is. És mégis közös nevezőre hozza őket a kor egyazon művészeti szemlélete, amely a naturalizmusnak ma már számunkra kissé idegenül ható ismérveit állítja fel a művészeti alkotás értékének fokmérőjéül.

Hogy ezekben a kritikákban túl nagy szerepe van a mahé-nak, az objektív, mesterségbeli tudásnak, ez természetes, hiszen művészek mondanak itt bírálatot a maguk metier-jében. De az is bizonyos, hogy a ma kritikusa ugyanakkor, amikor történelmi megértéssel és kegyelettel áll meg ennek a kornak lelkéből fakadt és nemzeti érzésből fogant nagy teljesítményei előtt, lényegében más élményeket keres és más igényeket támaszt a maga kora művészetével szemben, mint azok a derék művész-kritikusok, akiknek emlékét itt idéztük.

Én rózsakertben élek

Én rózsakertben élek, A rózsák nekem nyílnak :
mert rózsakert az élet. méregnek s néma írnak.

A bokrok csodadúsak És csókolnak és marnak
és gyönyörűen búsak. és rám éveket varrnak...

De rózsakert az élet,
hát rózsakertben élek...

Urr Ida